

Голові спеціалізованої вченої ради

ДФ 26.133.083

у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка

доктору педагогічних наук, професору,

професору кафедри соціальної

педагогіки та соціальної роботи

Факультету психології, соціальної

роботи та спеціальної освіти

Петрочко Жанні Василівні

Отримано 28.03.2025

*Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.083*

д. п. н., проф. Петрошко м. в.

РЕЦЕНЗІЯ

Мартинчук Олени Валеріївни, доктора педагогічних наук, доцента, завідувача кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, на дисертаційну роботу Катеринич Анни Андріївни «Соціальна інтеграція молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота

1. Актуальність дисертаційної роботи

Однією з найактуальніших проблем у сфері соціальної роботи та дотичних до неї міждисциплінарних напрямів є соціальна інтеграція дітей та молоді з інвалідністю, адже рівень включення особистості у суспільні процеси безпосередньо впливає на якість її життя. Пропоновані у дисертаційній роботі здобувачкою наукові ідеї спрямовані на підвищення рівня соціальної інтеграції особливо вразливої категорії населення, а саме: молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва.

Актуальність проблеми також зумовлена наявними суперечностями між: об'єктивною суспільною потребою в соціальній інтеграції та адаптації молоді з інвалідністю та реальним станом їх інтеграції в суспільне життя; між потужним потенціалом засобів театрального мистецтва і обмеженістю розроблених технік його використання для осіб з інвалідністю; між потребою

у використанні специфічних змісту, форм, методів роботи з молоддю з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень та відсутністю змістово-технологічного забезпечення процесу їхньої соціальної інтеграції.

Отже, актуальність дослідження Катеринич Анни Андріївни «Соціальна інтеграція молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва» незаперечна.

2. Наукова новизна результатів дисертації (теоретичних та/або експериментальних)

Проведений аналіз дисертаційної роботи дає змогу дійти висновку, що здобувачкою отримано вагомі наукові результати. До найбільш істотних наукових результатів, отриманих здобувачкою, належать: визначення сутності соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень як комплексного процесу забезпечення ефективної адаптації та активної участі даної групи молоді у різних аспектах суспільного життя; виокремлення особливостей процесу соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень: залежність від опікуна, емоційна нестійкість/підвищена сенсибілізація, невідповідність психологічного та біологічного віку, необхідність спрощеного доступу до інфопростору; визначення критеріїв та показників соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень: емоційно-мотиваційний критерій («прагнення до самореалізації», «прагнення до визнання», «самоконтроль, або емоційна стійкість»); комунікативний критерій («контактність», «здатність до взаємодії», «самопрезентація»); операційний критерій («готовність до праці», «здатність діяти ситуативно», «відповідальність»); особистісний критерій («самостійність учасника», «впевненість у собі та своїх діях», «рівень рішучості учасника»); виявлення рівнів сформованості критеріїв соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва (початковий, базовий, оптимальний); удосконалення підходів до організації і здійснення соціальної

роботи з молоддю з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва в державних та громадських організаціях; розвиток положень щодо використання засобів театрального мистецтва в процесі соціальної інтеграції молоді з інвалідністю; розширення змісту, форм та методів роботи фахівців, які працюють с молодими людьми з інвалідністю.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження Катеринич Анни Андріївни полягає у розробленні і впровадженні змістово-технологічного забезпечення (зміст, умови, форми та методи) соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва; реалізації тренінгової програми «Театральні кроки. Сцена без меж: театр для кожного», яку спрямовано на підвищення рівня соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва в діяльності закладів реабілітаційного спрямування.

Безперечно, здобуті результати можуть бути використані у діяльності фахівців соціальної роботи, спеціалістів соціальних служб, соціальних педагогів, інших фахівців соціальної сфери; під час підготовки й проведення фахових курсів у закладах вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота; укладанні навчально-методичних розробок зі спеціальної та інклюзивної освіти.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У дисертаційній роботі Катеринич Анни Андріївни виважено і коректно сформульовано науковий апарат дослідження, визначено мету і завдання, об'єкт і предмет наукового пошуку.

Дисертація має чітку логічну структуру та містить достатнє обґрунтування основних результатів дослідження, наукових положень,

висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Розділи дисертації розкривають логіку і послідовність проведення дослідницької роботи. Зміст дисертаційної роботи побудований на відповідному матеріалі, аналіз та узагальнення якого дало можливість сформулювати належним чином обґрунтовані основні наукові положення, висновки та рекомендації. Про це свідчить аналіз тексту дисертації та змісту публікацій автора.

Наукова робота ґрунтується на достатній джерельній базі. У списку використаних джерел 261 найменувань, із них 42 – англійською мовою. До складу джерельної бази входять документи та законодавчі акти, що регулюють діяльність соціальної сфери в Україні; наукові праці вчених (українських та зарубіжних) в галузі соціальної роботи – монографії, дисертації відповідної проблематики, автореферати, збірники наукових праць, педагогічні часописи, методичні видання, науково-педагогічна періодика, довідково-бібліографічна література, аналітичні звіти міжнародних та всеукраїнських експериментів тощо, а також наукові праці з суміжних галузей знань.

Досягненню поставленої мети, розв'язанню визначених здобувачкою завдань на різних етапах наукового пошуку та формулюванню висновків наукового дослідження слугував обраний комплекс методів дослідження, що охоплює теоретичні (аналіз наукових джерел з проблеми дослідження, контент-аналіз змісту роботи організацій, які працюють з дітьми та молоддю з інтелектуальними порушеннями; систематизація, порівняння, моделювання для вивчення досвіду соціальної інтеграції молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва); емпіричні (включене спостереження, інтерв'ю, опитування – для вивчення потреб і запитів, стану соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень; експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) з метою визначення рівнів соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень); методи математичної статистики з метою кількісної обробки

даних та визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів.

Наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації, є достатньо апробованими на наукових заходах різних рівнів (13 конференцій, 2021-2024 р.р.), на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи (2020 – 2024 рр.).

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується позитивними відгуками організацій, де впроваджувалися матеріали дисертацій, про що свідчать відповідні довідки в додатках дисертації. Висновки адекватно відображають основний зміст дослідження й презентують результати успішної реалізації поставлених у дослідженні завдань.

Фактів, які б свідчили про недостовірність наведеної в дисертації інформації, не виявлено.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Дисертація Катеринич Анни Андріївни є самостійним дослідженням, у якому подано авторський погляд на проблему забезпечення соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва. Дослідження засвідчує високий рівень оволодіння здобувачем матеріалом дослідження.

Визначені в дисертації завдання здобувачка виконала на високому науковому рівні. Представлений текст наукового дослідження демонструє, що здобувачка опанувала методологією наукової діяльності, уміло застосовує її на практиці. Отже, можна стверджувати, що Катеринич А.А. оволоділа необхідними для рівня доктора філософії компетентностями.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях

Основні положення і результати дисертаційної роботи висвітлено у 12 публікаціях (з них 10 – одноосібні, 2 – у співавторстві), з яких 3 надруковані у фахових виданнях України та 1 стаття – у науковому виданні, що індексується у базі даних Web of Science.

Ступінь апробації результатів дослідження також підтверджується участю здобувачки у міжнародних та всеукраїнських конференціях з доповідями, які корелюють із темою наукового дослідження і його результатами.

Усі публікації Катеринич Анни Андріївни, фахова апробація під час виступів на наукових конференціях (м. Резекне, м. Київ, м. Одеса, м. Житомир, м. Кам'янець-Подільський, м. Тернопіль, м. Кропивницький, м. Кривий Ріг) відбивають визначені автором ідеї, проаналізований матеріал і висновки.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу

Рецензована робота є самостійним завершеним дослідженням, яке відповідає сучасним вимогам до наукових робіт. Робота характеризується чіткою структурою та складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (266 найменувань, із них 43 – іншомовні) та 8 додатків на 44 с. Загальний обсяг дисертації становить 288 сторінок, із них основного тексту 213 сторінок. Анотація дисертації достатньо повно відображає структуру, основні положення, результати та висновки дослідження й дає цілісне уявлення про хід його проведення.

У розділах роботи представлено основні етапи дослідницького пошуку. У першому розділі здобувачка узагальнює теоретико-методичні засади соціальної інтеграції молоді з інвалідністю в полі сучасних наукових досліджень; визначає особливості соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень; описує сутність засобів театрального

мистецтва як чинників соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. У другому розділі проаналізовано та визначено стан практики соціальної роботи із соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень: визначено критерії та показники соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень; виявлено рівні соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. У третьому розділі охарактеризовано експериментальну роботу, що дала змогу дисертантці перевірити дієвість запропонованої тренінгової програми з елементами театральної діяльності для молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень; проаналізовано та здійснено оцінку ефективності експериментальної роботи щодо соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень.

Текст дисертації супроводжується таблицями та рисунками, які висвітлюють отримані в ході дослідження напрацювання. Вони є результатом узагальнення та систематизації теоретичного та практичного матеріалу, що свідчить про якісний рівень дослідження. Доцільним є використання методів математичної статистики, графічного зображення до них.

Висновки до кожного розділу та загальні висновки логічні і послідовні, вичерпно та різнобічно розкривають сформульовані завдання.

Отже, усе викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи Катерини Анни Андріївни достатньо обґрунтовані і достовірні, а представлені в ній результати мають як теоретичне, так і практичне значення для забезпечення соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театального мистецтва.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертаційної роботи не було виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Представлений до захисту текст дисертації є оригінальним. Про це свідчать результати автоматизованої перевірки дисертації та наукових публікацій, в яких висвітлено наукові результати дисертації, на виявлення текстових збігів через систему Turnitin Similarity.

Аналіз тексту дисертації надає підстави констатувати дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Катеринич Анни Андріївни, вважаємо за необхідне виокремити деякі дискусійні положення.

9.1. У роботі недостатньо представлена концептуалізація поняття «інтелектуальні порушення» в українському освітньому просторі, зважаючи на сучасні підходи до категоризації освітніх труднощів осіб з обмеженнями життєдіяльності.

9.2. Автор дисертаційної роботи декларує комплексний підхід до дослідження, орієнтується на розуміння інвалідності як медичного, соціального та психологічного феноменів, тому, на наш погляд, робота значно б виграла, якби засадничою теорією дослідження, проведеного в умовах воєнного стану, стала концепція травма-інформованої допомоги молоді з інтелектуальними порушеннями, що передбачає формування травма-чутливого середовища, реалізацію соціально-емоційного навчання та розвитку, адаптацію середовища до потреб всіх тих, хто демонструє симптоми травми, та опертя на принципи безпечного середовища, довірливих стосунків, співпраці та взаємодопомоги, соціальної справедливості.

9.3. Робота б значно виграла, якщо б дисертантка дослідила кореляційні зв'язки між рівнями сформованості соціальної інтегрованості за визначеними критеріями (емоційно-мотиваційний, комунікативний, операційний, особистісний), що дало б змогу визначити серед цих критеріїв ті, які

здійснюють найбільший вплив на розвиток соціального інтегрування молоді з інвалідністю.

Висловлюючи коментарі та пропозиції, вважаємо, що кожен дослідник має право на захист та аргументацію власних переконань, тому сподіваємося на конструктивну дискусію.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей

Аналіз представлених матеріалів (дисертація, анотація, публікації за темою дисертації, матеріали щодо апробації результатів) свідчить про наукове сумління та глибокі теоретичні знання дисертантки, досконале володіння методами наукового дослідження. Відзначимо, що рецензоване дослідження відрізняється високою культурою науково-теоретичного мислення авторки, грамотністю у побудові й викладі наукового матеріалу. В процесі дослідження здобувачка проявила вміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати інформацію, здатність до самостійності, критичності і гнучкості мислення.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота Катеринич Анни Андріївни «Соціальна інтеграція молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва», представлена до захисту на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає пп. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40 «Про

затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за №155/30023, а його авторка Катеринич Анна Андріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота зі спеціальності 231 Соціальна робота.

Рецензент:

завідувач кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
доктор педагогічних наук, доцент

Олена МАРТИНЧУК

